

 Fırat'ı Keşfet

FIRAT'IN — BİNGÖL — EFSANELERİ

 Fırat'ı Keşfet

FIRAT'IN — BİNGÖL — EFSANELERİ

FIRAT'IN — B İ N G Ö L — EFSANELERİ

İmtiyaz Sahibi

Fırat Kalkınma Ajansı

Derleyen

Kenan Nihat ELÇİ

Çizer

Ercan EKİCİ

Yayımcı Sertifika No

41991

ISBN

978-605-67754-2-0

BASKI

Şafak Ofset Matbaacılık
Çarmuzu Mah. Boncuk Sk. No: 26/A
Yeşilyurt / MALATYA

İletişim

Fırat Kalkınma Ajansı – MALATYA
0422 212 87 98 – 99
info@fka.gov.tr

1. Baskı Yıl 2023

Bu kitabın yayım hakkı Fırat Kalkınma Ajansı'na aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
İzin alınmadan hiçbir yol ile çoğaltılamaz.
Kitap içerisindeki metinlerden tamamen derleyen sorumludur.

ÖNSÖZ

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde artan küreselleşme akımlarına bağlı olarak dönüşüm geçiren kalkınma politikalarının yereldeki izdüşümü konumunda bulunan Kalkınma Ajansları, ülkemizde 2000'li yılların ilk döneminde kurumsallaşmaya başlayan yönetime dayalı, yerel paydaşların görüş ve önerilerini önceleyen yeni kalkınma anlayışının kilit aktörleri olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Ajansımız, 2010 yılından bu yana Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 Bölgesi'ndeki kaynakların yerinde ve etkin kullanılarak bölgenin sahip olduğu potansiyelin harekete geçirilmesi noktasında faaliyetlerine devam etmektedir. Bu çerçevede birçok farklı sektörde çalışmalar yürüten ajansımız 2020 yılından itibaren bölgenin turizm potansiyeli hakkındaki farkındalığı artırmak amacıyla "Fırat'ı Keşfet" markalaşma çalışmalarını koordine etmeye başlamıştır. Bu çalışmalar kapsamında bölge illerinin tanıtımının geniş kapsamlı yapıldığı bir web sitesi (www.firatikesfet.com) oluşturulmuş olup sosyal medya tanıtımları, rota çalışmaları, düzenlenen etkinlikler ve faaliyetlerle bölgenin turizm destinasyonu haline getirilmesine yönelik süreç desteklenmektedir.

Ellerinizde tutmakta olduğunuz eser de Fırat'ı Keşfet markalaşma projesi dâhilinde hazırlanmıştır. İnsanlığın başlangıç noktalarından olan bu kadim coğrafyada yüzyıllar boyunca anlatılan efsanelerin, hikayelerin ve tarihi gerçekliklerin derlenmesi ile oluşturulan bu set bir yandan tarihte yolculuk yaptırırken bir yandan da kültürel mirasın nesillere aktarılmasına vesile olacaktır.

Bu çalışma ile hikayeleştirmenin turizm faaliyetlerindeki etkisi ve önemi doğrultusunda bölge içerisindeki popüler turizm ve cazibe noktalarının efsane, hikaye ve tarihi gerçekliklerinin yalın ve akıcı bir turizm diliyle derlenerek tüm turizm paydaşlarına bir kaynak olarak sunulması amaçlanmaktadır.

Kale Tepesi'nde güneşi selamlamak, yüzen adalarda seyre dalmak, dillere destan ödüllü balını tatmak ve doğal güzelliklerini hayranlık içerisinde keşfetmek için Sizleri Bingöl'e davet ediyorum.

Sürece emeği geçen çalışma arkadaşlarıma ve paydaşlarımıza çok teşekkür eder, derlediğimiz eserin fayda sağlamasını dilerim.

Fırat Kalkınma Ajansı

Genel Sekreterliği

SUNUŞ

Bingöl'ün bilinen en eski ismi Çabakçur olarak geçmektedir. Çabakçur akan temiz su anlamına gelir. Daha sonra Bingöl'e Çevlik adı verilmiş olup bağ bahçe anlamındadır. Bu ad günümüzde yöre halkı tarafından halen kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1926 yılında Elazığ, 1929 yılında Muş'a bağlanan Bingöl, 1936 yılında çıkarılan bir kanun ile il haline getirilmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Yukarı Fırat bölümünde yer alan, oldukça zengin kültürel geçmişe sahip olan Bingöl'ün topraklarında pek çok uygarlığın izlerine rastlamak mümkündür. M.Ö. 4000-5000 yıllarına kadar inen zengin tarihsel geçmişiyle Bingöl ve çevresi; Urartular, Asurlar, Hititler, Persler, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok devletin hâkimiyet alanı içerisinde yer almasından dolayı tarih kokan bir coğrafyaya sahiptir.

Merkez ilçeden ziyade ilin en eski beldeleri olan Genç ve Kiğı, ilin tarihsel birikimlerini bünyelerinde taşımaktadır. İl sınırları içinde bulunan tarihi eserlerin büyük bir kısmı Genç, Kiğı, Adaklı ve Solhan ilçesinin güney kısımlarında, Yenibaşak dolaylarında mevcuttur. Bu eserlerin bir kısmı İslamiyet öncesi medeniyetlere aitken bir kısmı da İslam medeniyetine aittir.

Bingöl, yaylalar ve doğal göllerin yanında göletler, ormanlar, mesire yerleri, soğuk sular, termal su kaynakları, güneşin doğuşu, Yüzen Adalar, Hesarek ve Yolçatı Kayak Merkezleri ile doğaya dönük turizm potansiyeli açısından önemli bir konumda yer almaktadır. Yayla turizmi, sağlık turizmi ve kış turizmi etkinlikleri ilin sosyo-ekonomik kalkınmasına önemli ölçüde katkı sağlayabilecektir.

Bingöl ili, özellikle doğa zenginliği ile yerli ve yabancı turistleri kendine çekebilecek potansiyele sahiptir. Tarih boyunca Bingöl'ün birçok kavimler tarafından otlak ve yayla olarak kullanılması sonucu ve yeryüzü hareketliliğinin yüksek oluşu nedeniyle ilin önemli tarihi eserlere sahip olması mümkün olmamıştır. Var olan tarihi eserlerin önemli bir kısmı depremlerle zamanla yıkılmıştır. Bu nedenle temel çekiciliğini doğasının zenginliğinde ve güzelliğinde bulmaktadır.

Bingöl dağlık bir araziye sahiptir. Yükseklikleri 3000 metreyi aşan dağlar bulunur. Dağlar üzerindeki yaylalar ve düzlüklerin yükseklikleri 2000 metreden aşağı düşmez. 2500-3000 metreyi bulan yaylalar soğuk su ve temiz hava deposu konumundadırlar. Hayvancılık için de çok elverişli olan bu yaylalar, göçerler ve çevre köyler için vazgeçilmez özelliklere sahiptir. Yine bu yaylalarda yapılan arıcılıktan elde edilen bal defalarca ödülleri almış ve yurdun her tarafından aranır duruma gelmiştir.

Bingöl Dağları'nın yüksek kısımlarını doruklar, buzul gölleri; etek kısımlarını ise moren kalıntıları kaplar. Dağlar genellikle meşe ormanlarıyla kaplı olup dağların 1800 metreden aşağı kısımlarında bu ormanlar sıkça görülür.

Bingöl'ün doğal güzelliklerini ünlü Türk yazarı ve gezgini Evliya Çelebi "Seyahatname" adlı eserinde uzun uzadıya anlatır. Evliya Çelebi, Türkiye'nin çeşitli yörelerinde bulunan yaylaları ismen sayar ve bu yaylaların içinde en meşhur, en güzel ve en beğenilen yaylanın Bingöl Yaylası olduğunu söyler. Ünlü gezgin, Bingöl yaylalarında bulunan bitki türlerinden, çok çeşitli çiçeklerden, göllerden ve bu göllerde yetişen balık türlerinden hayranlıkla söz eder ve göllerle ilgili efsaneleri dile getirir.

Bu çalışmanın amacı, geçmişten beri bu topraklarda yaşayan toplumların oluşturduğu kültürün günümüze aktarılmasını sağlayan en önemli araçlardan biri olan efsaneleri ve tarihi gerçeklikleri derleyerek Bingöl'ün kültürünün daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktır. Çalışmada, ilimizin önemli turistik noktalarıyla ilgili 14 adet efsane çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan da faydalanılarak derlenmiştir.

İÇİNDEKİLER

Bingöl'ün Kuruluşu ve Adı Efsanesi	5
Sülbüs Dağı Efsanesi	9
Zağ Mağarası Kaya Sığınak Odaları Efsanesi	11
Kala Tepesinde Güneşin Doğuşu Efsanesi	13
Yüzen Adalar	17
Gerindal Gölü Efsanesi	19
Şeref Meydanı Anıtı	21
İsfahan Bey Cami	23
Şeyh Ahmet Türbesi Efsanesi	25
Peri Suyu Vadisi Efsanesi	27
Kiğı Kalesi Efsanesi	29
Kiğı Çiçektepe Keşiş Mağarası Efsanesi	31
Kartal Oyunu Efsanesi	33
Kral Kızı Kalesi Efsanesi	35

BİNGÖL'ÜN

KURULUŞU VE ADI *EFSANESİ*

Bingöl adının kaynağına ilişkin birçok efsane vardır. Bu efsaneler arasında en yaygın olanlarından biri Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde şöyle anlatılır:

Bir avcı vurduğu kuşu gölde temizlerken kuş canlanır ve göle dalıp kaybolur. Böylece gölün ab-ı hayat kaynağı olduğu meydana çıkar. Bu sır meydana çıkınca Allah'ın emriyle göl bin parçaya bölünür ve hangisinin ab-ı hayat kaynağı olduğu bilinmez olur.

Köroğlu hikâyelerinde de Bingöl'ün ab-ı hayatla olan ilgisi anlatılmaktadır. Köroğlu gördüğü olağanüstü bir olayı babasına anlatır. Babası ona bu gölün ab-ı hayat gölü olduğunu söyler. Köroğlu içmek için aynı gölü arasa da bulamaz. Çünkü onun aradığı göl bin parçaya bölünmüştür. Ancak Köroğlu'nun kıratının da bu sudan içtiği için ölümsüzlüğe eriştiği ve hâlen yaşadığı rivayet edilir. Bir başka hikâyede Köroğlu bin göllerden çıkan bir ırmağın getirdiği üç köpüğü içer böylece yiğitlik, şairlik ve ölümsüzlük kazanır.

Bingöl adı ile ilgili bir başka efsane de şöyledir:

Bu bölgede savaşmakta olan iki ordudan birinde su sıkıntısı başlar. Savaşın nispeten hafiflediği bir sırada su sıkıntısı çekmekte olan ordunun bir kolu su bulmak için dağlara çıkar. Nitekim güzel bir su bulup içerler. Diğer arkadaşları için de bir miktar yedeklerine alıp yola çıkarlar. Bir dahaki sefere kolay bulunması için de suyun yakınına bezden bir işaret koyarlar. Birliklerine dönen askerlerin yerine diğer bir kol su içmek için dağlara tırmanmaya başlar. Başlarındaki komutan bir tepeye çıkıp da yüzlerce

gölü aynı anda görünce hayretini şöyle ifade eder: “Burası bir göl değil, bin göl!” Böylece o savaşın yapıldığı bölgedeki şehrin adı “Bingöl” olarak söylenmeye başlar.

Türkülerle Bingöl

DELILO

Dama çıkmış bir güzel
Delilo delilo hayrane
Damin etrafın gezer
Delilo delilo kurbane
Elinde bir deste gül
Delilo delilo hayrane
Kendi gülünden güzel
Delilo delilo kurbane

Ah le le le le le le le
Vah le le le le le le le
Delilo delilo hayrane
Delilo delilo kurbane

Dama çıkma üşürsün
Delilo delilo hayrane
Güzellikte meşhursun
Delilo delilo kurbane
Güzellik başa bela
Delilo delilo hayrane
Herkesle konuşursun
Delilo delilo kurbane

Ah le le le le le le le
Vah le le le le le le le
Delilo delilo hayrane
Delilo delilo kurbane

Gece çıktım ayaza
Delilo delilo hayrane
Sarıldım bir beyaza
Delilo delilo kurbane
Öyle bir yar sevmişem
Delilo delilo hayrane
Hem okuya hem yaza
Delilo delilo kurbane

Ah le le le le le le le
Vah le le le le le le le
Delilo delilo hayrane
Delilo delilo kurbane

SÜLBÜS

DAĞI EFSANESİ

Efsaneye konu olan Sülbüs Dağı, Yayladere ilçesinin kuzeybatısında yer almaktadır. Sivri bir koni görünümünde olan dağın zirvesi hep karlıdır. Yöre halkı tarafından anlatılan rivayete göre, Sülbüs adındaki bir genç güzelliğiyle çevrede nam salan Stare adındaki güzel bir kıza âşık olur. Bu aşkla iki genç evlenmeye karar verir. Ancak Pirey adındaki yaşlı bir kadın onların evlenmemeleri için elinden gelen kötülüğü yapar ve sonunda iftira ve yalanlarıyla onları birbirinden ayırır, âşıkları birbirine hasret bırakır. Sülbüs bu ayrılığa daha fazla dayanamaz ve derdinden vereme

yakalanarak ölür. Onun ölümünden sonra zaten önceden bitkin düşmüş olan Stare iyice hastalanır ve kahrından ölür. Vasiyeti üzerine de sevgilisi Sülbüs'ün yanına, dağın tepesine gömülür. Fakat büyücü Pirey orada da onlara rahat vermez. İkisinin mezarı arasında bir diken ağacı olarak görünür. Dalları ve dikenleriyle iki mezarı birbirinden ayırır. Ancak Sülbüs ve Stare'nin bu hazin öyküleri asla sona ermez, halkın onlara duyduğu sevgi ve ilgiyle nesiller boyu sürüp gider. Öyküleri hâlâ Bingöl ve Kiğı dolaylarında bir efsane olarak yaşamaktadır ve bir dağa isim olmakla halkın yaşamında yer edinmektedir.

Dağın bir tarafı Tunceli, bir tarafı Bingöl sınırları içinde kalmaktadır. Güneybatısında Bedro Dağı, kuzeyinde ise Çele Dağı bulunur. Tepesinde taşlarla çevrilmiş, halkın önemli bir ziyaret olarak uğradığı, zaman zaman kurban kesmek için 2900 metre rakıma kurbanlıkların çıkarıldığı, dua edilip mumların yakıldığı bir mekân bulunur.

ZAĞ MAĞARASI

KAYA SİĞİNAK ODALARI

EFSANESİ

Zağ Mağaraları, Bingöl-Solhan-Muş karayolunun 18. kilometresinden sağ yöne ayrılan Gökçeli-Kuşburnu köy yolunun 5. kilometresinde yer almaktadır. Zağ Mağaraları, sırtı dağa yaslı duran doğal kayalığın ön cephesinde, kayanın tamamına yayılan odalardan (mağaralardan) oluşmaktadır. İnsan eliyle yapılmış olan bu odalar içerden birbirine kademeli geçişlerle bağlantılı ve çok katlıdır. M.S. 5. yüzyıl başlarına, Erken Hristiyanlık Dönemi'ne tarihlenmektedir. Anlatılan efsanelere göre mağaralar Roma İmparatorluğu'nun baskısı altında olan Hristiyan inancına sahip toplulukların gizli yerleşim, yaşam ve ibadet alanı olarak kullanılmıştır.

Kayalıkların Urartu kökenli olduğu ancak Bizans, Ceneviz ve Acem uygarlıklarınca da kullanıldığı düşünülmektedir. En üst katta 400 kadar oda olduğu söylene de insan ve doğa tahribatından dolayı günümüzde 17 oda kalmıştır. Alt katta yer alan ilk odadan sonra kademeli geçiş ve merdivenler takip edilerek en üst kata ulaşılabilir. Bu biçimiyle odaların zemin kat dâhil 5 (beş) katlı olduğu görülmektedir. Bazı odalarda bulunan ana kaya tabanına oyulmuş ve içleri sıvalı küp biçimindeki çukurlar tahıl, yağ ve içki benzeri sıvılar için depo olarak kullanılmıştır. Daha küçük bazı çukurların ise sunu çukuru olduğu düşünül-

mektedir. Kimi odalarda kline/sekiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak odaların bir kısmının günlük yaşam alanı, bir kısmının ibadet alanı bir kısmının da mutfak, kiler, depo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Yörede yaşayan yaşlı insanların Zağ Mağarası ile ilgili anlattıkları bir de hikâye vardır. Hikâyeye göre, Timurlenk zamanında o bölgede yaşayan ahali eşkıya hayatı yaşar, civar köylerdeki halktan zorla yiyecek, giyecek ve kıymetli eşya alıp bu mağarada biriktirirler. Keyif içinde hayatlarını sürdürürler. Yöre insanı ise bu zulüm ve soygunlardan bezmiştir. Bunun üzerine halk Timurlenk'e dertlerini arz eder ve Timurlenk onlara yardım etmek için asker gönderir. Fakat bu eşkıyaların barındığı mağara savunmaya müsait olduğu için Timurlenk mağarayı birçok kez kuşatmasına rağmen geri püskürtülür. Timurlenk'in askerleri de mağaranın bulunduğu kayalığın arka kısmından zirveye ulaşarak kayalığın arkasını kazmaya başlar. Böylelikle mağarayı kayalıkla beraber Murat Nehri Vadisi'ne devirmeye çalışırlar. Bu sırada durumu fark eden eşkıyalar alelacele mağarayı gece yarısı terk edip kaçar. Böylece Timurlenk ve askerleri kuşatmayı kaldırır.

KALA TEPESİNDE

GÜNEŞİN DOĞUŞU

EFSANESİ

Efsanelere konu olan Kala Tepesi'nde "güneşin doğuşu" olağan halinden daha farklı ve ilginç bir görünüme sahip olur. Denebilir ki dünyada güneşin doğuşu iki yerde güzellik ve renk cümbüşü içinde doğar: Birincisi İsviçre'nin Alp

Dağları'ndan, ikincisi Bingöl Dağları'nın Kala Tepesi'nden. Bu harikulade manzara her yıl 15 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında en iyi haliyle seyredilebilir. Dolayısıyla temmuz ve ağustos aylarında yerli ve yabancı turistler Karlova ilçesine gelirler. Dağa çıkmak için araçla Kargapazarı Yaylası'na gidildikten sonra zirveye 25-30 dakika kadar yaya çıkılır. Etrafta soğuk su kaynakları ve yeşillikler görülür.

Kala Tepesi'nde güneşin doğuşu çok değişik şekillerde, normal hâlden çok farklı, heyecan ve ürperti verici görünümlere sahip olmaktadır. Güneş doğarken ilk etapta hafif bir kızılık belirir. Kızılık etrafta çok renkli güzellikler ve dekorlar oluşturur. Daha sonra insana korku veren bir karartı şeklini alır. Kızılıklar kor parçası haline gelir. Kor parçası içinde insanın yüzünü andıran üç büyük kara leke belirir. Güneş karartı hâlinde yavaş yavaş açılmaya başlar. Ufukta görülerek oluşumunu tamamlamak üzere olan güneş, Muzaffer Gültekin'in "Bingöl Kenti" şiirindeki ifadeyle:

Güneşin bir doğuşu vardır Bingöl Dağları'nda,

Seyretmeye değer...

Yanaklarından altın damlaları sarkar sanki

Doğa beyaz bir gelinlik içinde mesut...

Kala Tepesi sadece güneşin doğuşuyla değil, konu olduğu efsanelerle de bilinir. Efsanelerden birine göre, Urartu hükümdarlarından birisi Karlıova ilçesinin 3250 rakımlı Kala Tepesi'nde bir kale yaptırır ve kale bittikten kısa bir süre sonra hayatını kaybeder. Hükümdarın nişanlısı hükümdarın yasını tutmak amacıyla kış zahiresini ve iki de hizmetçisini alarak bu kaleye girer. Kalede kış çok sert geçmektedir ve rüzgârın şiddeti ile duyulan dehşet verici sedalardan kızın ödü patlar, ölüverir. Vasiyetinde, “Ben ne açlık ne de susuzluktan öldüm. Dağların heybetli sesi beni öldürdü,” diye yazmıştır.

Türkülerle Bingöl

BİNGÖL BUGÜN DUMANDIR

(oğul) Bingöl bugün dumandır
(yavru yavru) Fırtınası yamandır
Evin yıkılsın felek
Bu ne kötü zamandır

(oğul) Hınıs Kalesi metin
(yavru yavru) Kaleye çıkmak çetin
Evin yıkılsın felek
Küçükten (anadan) kaldım yetim

YÜZEN ADALAR

Solhan ilçesinin Hazarşah köyü Aksakal Göl mezarındaki Yüzen Adalar, Bingöl Solhan karayolundan 4,5 kilometre uzaklıktadır. Yüzen Adalar yörede yaşayan halk tarafından tespit edilmiştir ve hayranlık uyandırıcı bir tabiat olayına sahiptir. Yüzen Adalar üç tarafı dağlar ve tepelerle çevrilmiş düz arazi üzerinde bulunan doğal krater gölü niteliğindedir. Gölün alanı takriben 300 metrekaredir. Islahı halinde 1000 metrekare genişleme potansiyeli bulunmaktadır. Gölün ortasında hareket eden üç ada vardır. Adalar göl içinde bağımsızdır. Üstüne binildiği zaman sal gibi ağır ağır hareket etmektedir. Adaların üzerinde beş tane ağaç mevcuttur. Ağaçlar bodur ve dişbudak ağacıdır. Bitkiler gölün mevcut suyu ile beslenmektedir. Ada üzerinde bulunan toprağın ot kökleriyle sarılı olmasından dolayı toprak tamamen bitki kökleri ile kaynaşmış ve yapışmış durumdadır.

Ayrıca gölün ortasında bulunan adaların yapısı incelendiğinde çayır, ayrık otu ve suda yetişen çeşitli bitkilerin adaların üzerinde mevcut olduğu görülmektedir. Yine gölün çevresinde de birçok bitkiye rastlamak mümkündür. Yeşil alanın dışında kalan arazi gölden çok yüksektir.

Çevresi meşe ve yeşil alan ile kaplıdır. Gölün derinliği tam olarak bilinmese de yöre halkının anlatımına göre gölün 50 metreden fazla derinliğe sahip olduğu iddia edilmektedir. Gölün altından ve kemerlerinden giren su gölden daha aşağıda olan dereyi beslemektedir. Yaz ve kış aylarında su seviyesi aynı kalmaktadır. Gölün çevrede eskiden beri bilinen ismi Turnalar Gölü'dür. Sebebi ise göle turnaların sıkça uğramasıdır.

GERİNDAL GÖLÜ

EFSANESİ

Bingöl ile Elazığ illeri sınırında bulunan Gerindal Gölü, Bingöl ili şehir merkezine 18 kilometre, Elazığ şehir merkezine 137 kilometre uzaklıktadır. Gerindal Gölü, kalp şekline sahip doğal bir göl olup 2 bin 371 rakımlı Şaban köyü yaylasında bulunmaktadır.

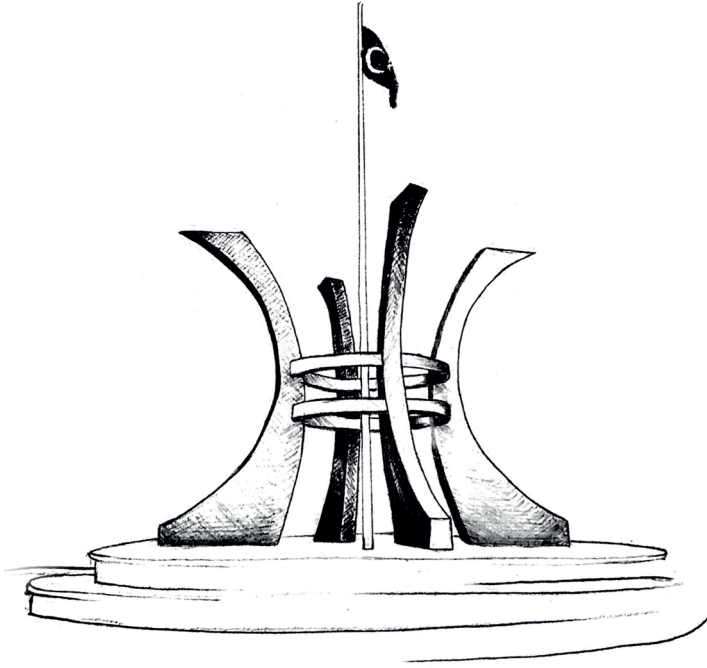

Göl ismini Zazaca Gerunek yani su girdabından almaktadır. Gölün derinliği hakkında bir çalışma yapılmamıştır fakat yöre halkı Gerindal gölünün dipsiz olduğuna ve göl suyunun şifalı olduğuna inanmaktadır. Yılın 12 ayı su seviyesi değişmeyen kalp şeklindeki göl doğaseverlerin ve fotoğraf meraklılarının da ilgisini çekmektedir.

Gerindal Gölü ile ilgili halk arasında anlatılan bir efsane de vardır. Efsaneye göre eski zamanda Gerindal Gölü'nde bir at yaşar ama kimse bu atı göremez. Bir gün birisi dişi atını Gerindal Gölü'nün yanında bırakıp uykuya dalar. Kendisine geldiğinde atın Gerindal'ın karşı tarafında olduğunu ve sudan çıkan bir atla çiftleştiğini görür. Bir süre sonra su atı tekrar Gerindal'a dalıp gözden kaybolur. Bir zaman sonra at bir yavru doğurur. Su atının özelliklerini taşıyan yavru tayın güzelliğini gören atın sahibi çiftleşme döneminde tayla beraber atı tekrar Gerindal'ın yanına götürür. Bir süre bekledikten sonra yine atın sudan çıktığını görür ancak beklemediği bir şey olur. Sudan çıkan at dişi atla çiftleşeceğine kendi soyundan olan atı boynundan ısırarak Gerindal'ın derinliklerine sürükler. O günden sonra Gerindal'da yaşadığına inanılan at bir daha hiç görülmez.

ŞEREF MEYDANI ANITI

Şeref Meydanı Anıtı, Bingöl'e 35 kilometre uzaklıktaki Solhan ilçesi yolunun kuzeyindeki yamaç üzerinde bulunmaktadır.

Anıt, Birinci Dünya Savaşı'nda Rus ordularına karşı yöreyi kahramanca savunan ordumuzun anısına dikilmiştir.

Kaidesiyle birlikte betondan yapılmış olan anıtın üzeri beyaz mermerle kaplanmıştır. Etrafı demir korkuluklarla çevrilidir ve önünde iki bayrak gönderi mevcuttur. Anıtın doğu ve batı yönünde tanıtıcı levhalar bulunmaktadır. Batı yönündeki levhanın üzerinde 1916 Rus Muharebeleri'nin meydana geldiği alanlar kroki ile gösterilir, doğu yönündeki levhada ise bir yazı bulunur:

“1914 yılında yurdumuza taarruz eden Rus kuvvetleri şiddetli muharebelere sonra Masalla Deresi-Karabaş Deresi hattına kadar ilerlediler. Bu bölgeler başlangıçta Milis kuvvetlerimiz ve müfrezelerimiz tarafından savunuldu. Rusların 3 kolordu kadar kuvveti bu bölgeye yığmaları üzerine biz de Çanakkale'de serbest kalan tümenlerimizi buraya kadar getirdik. 1916 yılının temmuzundan eylül ayına kadar büyük kuvvetler kıyasıya savaştılar. Bu muharebeler “Oğnut Muharebeleri” olarak tarihe geçmiştir. Ruslar yiğit askerlerimiz sayesinde bölgeyi aşamadılar.”

Muharebeler sırasında 16. Kolordu Komutanı olan Atatürk de şimdi Şeref Meydanı Şehitlik Anıtı olarak adlandırılan bu bölgede ağaçların arasına çadır kurarak muharebeleri idare etmiştir. Anıtın üzerinde şöyle yazmaktadır: “Bu abide bu topraklarda yatan yüz bine yakın şehidimizin, bölgede muharebelere katılan yüce önderimizin, askerlerimizle birlikte çarpışan fedakâr halkımızın anısına dikilmiştir.”

İSFAHAN BEY CAMİİ

İsfahan Bey tarafından Aşağı Çarşı'da yaptırılan cami, 16. yüzyıl başlarında Akkoyunlu mimarisi ile kesme taşlardan dikdörtgen şeklinde yapılmıştır. Kesin olarak yapım tarihi bilinmeyen cami şehir merkezindeki tek tarihi yapı olma özelliği taşımaktadır. Pencere, kapı söveleri ile köşe taşları düzgün kesme taşlardan, beden duvarları ise yontulmuş moloz taşlardan yapılmıştır. Üzeri çatı ile örtülü ve kare planlı olup dış cephesi son yıllarda yeni malzeme ile sıvanmıştır. Caminin bir başka özelliği de minbere çıkan merdivenin duvarın içinden geçmesidir. Minber mihrabın hemen yanında duvara asılı gibi görünmektedir. Hemen altında duvara açılan bir kapıdan geçilerek duvarın içine yapılan merdivenlerden minbere çıkılmaktadır.

Yörede anlatılan hikâyelere göre, bu cami daha önce Bingöl'ün Aftor bölgesinde yer almaktayken yerleşim yerinin Çapakçur Vadisi'ne gelmesiyle birlikte caminin bütün malzemeleri yeni yere taşınarak aynı mimariyle tekrar yapılmıştır.

Türkülerle Bingöl

KIRMIZI GÜL HER DEM OLSA

Kırmızı gül her dem olsa
Her dertlere derman olsa
Gülüm olsa yarım olsa
Padişahın fermanı olsa
Herkes sevdiğini alsın

Gülüm alsın yarım alsın
Dağlar sizde neyim kaldı
Yavrum kaldı yarım kaldı

Kırmızı gülün goncası (yar goncası)
Ben severim yar incisi (bel incisi)
Garip gönlüm eğlencesi
Padişahın fermanı olsa
Herkes sevdiğini alsın

Gülüm alsın yarım alsın
Dağlar sizde neyim kaldı
Yavrum kaldı yarım kaldı

ŞEYH AHMET

TÜRBESİ

EFSANESİ

Şeyh Ahmet Türbesi, Bingöl Genç ilçesi yolu üzerinde bulunan Güveçli (Sini) köyü yakınlarındadır. Halk arasında Şeyh Ahmet'in keramet ehli olduğuna inanılır. Öyle ki Şeyh Ahmet'in tarlasını sürerken kullandığı karasabanın bir tarafında bir öküzün, diğer tarafında ise bir ayının bulunduğu ve bu ayının geceleri kapısının önünde uyuduğu rivayet edilmektedir. Şeyh Ahmet Türbesi yörede kismetini açtırmak ve evlenmek isteyenler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Türbede bulunan mezar taşlarına küçük taşlar yapıştırmak suretiyle dilekte bulunulmakta ve dileği kabul olan kişilerin taşlarının mezar taşına yapışıp kalacağına inanılmaktadır.

Türkülerle Bingöl

DÖNE DÖNE DEĞİRMENİN TUNÇ İMİŞ

Döne döne değirmenim tunç imiş
Yana yana kara bağrım incimiş
Ergen kıza yalvarması güç imiş
Tatlı tatlı konuşalım sevdiğim

Bingöl yaylasında yar yar oy
Buluşalım sevdiğim
Yar sevdiğim oy

Güzelin çevresi hindidir hindi
Bu güzellik sana Mevla'dan indi
Sevilme çağların şimdidir şimdi
Sarılalım oynaşalım sevdiğim

Bingöl yaylasında yar yar oy
Buluşalım sevdiğim
Yar sevdiğim oy

Sarı gül ağacının dalı yerde
Kimse uğramasın ben gibi derde
Ayın doğup günün indiği yerde
Sarılalım koklaşalım sevdiğim

Bingöl yaylasında yar yar oy
Buluşalım sevdiğim
Yar sevdiğim oy

PERİ SUYU

VADİSİ

EFSANESİ

Peri Suyu, Fırat'ın en önemli kollarından biridir. Kaynağını Erzurum'dan alır, Bingöl'ün Yedisu ve Kiğı ilçelerini doğudan batıya kat eder. Yayladere Karakoçan arasına sınır çizen Peri Suyu, Tunceli'nin Nazımiye ve Mazgirt ilçelerini yararak Munzur ile birleşir ve oradan Fırat üzerine kurulu Keban Barajı Gölü'ne dökülür.

Yörede anlatılan hikâyelere göre, bir zamanlar mısır ve fasulye tarlalarını ayı ve domuzlardan korumak isteyen köylülerin çaldığı tenekeler Peri Suyu'nun hışirtısına karışıp bir orkestraya dönüşürdü. Doğanın, insanlığın, güzelliğın ve birliğin sembolü olan Peri Suyu kenarında kurulan onca köyün ocaklarında dumanlar yükselir, herkes huzurlu ve mutlu yaşardı ve Peri Suyu'nun dili olsaydı şöyle derdi: “Beni terk ettiniz, bari birbirinizi terk etmeyin. Sizin birliğe, beraberliğe ihtiyacınız var. Ruhumun incinmesini istemiyorsanız aslınızı, geçmişinizi, maneviyatınızı unutmayın; örf ve adetlerinizin yozaşmasına müsaade etmeyin.”

Türkülerle Bingöl

KEKE

Bingöl dağlarında kahveci keke
Sırtında bir çuval çeker çay keke
Uçurumlar seni çeker vay keke

Sırtın yere gelmesin tez dön keke
Demli çayın canım çeke dön keke

Keke şeref keke namus
Keke babam keke paşam
Keke sesini duymuşam
Yoksa keke sen mi geldin
Tez mi geldin sen mi geldin
Vay keke

Yollarına kurtlar çıksa dert değil
Üzerine çığlar düşse dert değil
Yüreğine hasret düşse vay keke

Sırtın yere gelmez sen tez dön keke
Demli çayın canım çeke dön keke

Keke şeref keke namus
Keke babam keke paşam
Keke sesini duymuşam
Yoksa keke sen mi geldin
Tez mi geldin sen mi geldin
Vay keke

KIĞI KALESİ

EFSANESİ

Kığı Kalesi, Kığı ilçe merkezinin doğusundaki Görgeç Tepesi üzerine kuruludur. Kuzey ve batı yamaçları çok dik olan bir mevkide, güney ve doğu yönleri kale beden duvarlarıyla korunmuş bir kaledir. Geçmişten beri Bingöl'ün üç önemli kalesinden biri olarak kabul edilir. Kaleye çıkış güney tarafındandır.

Günümüze temel izleri ile duvar kalıntıları olan üç gözlü bir yapı ulaşmıştır. Kayalar mimari işçilik göstermediğinden Urartulara tarihlenmemektedir. Kalenin yamaçlarında Selçuklu, Osmanlı ve Orta Çağ seramiklerine rastlanır. Kaynaklarda kalenin, M.S. 8-9. yüzyıllarda Bizanslı Heraklius Dönemi'nde Erzincan tebaasına bağlı ve Kığı'nın oğlu Tolon'un hâkimiyeti altında bulunduğu yazılıdır.

Anlatılan rivayetlere göre, Ebu Ubeyde'nin İslam orduları başkumandanı olduğu dönemde Halit Bin Velid, Diyarbakır, Maden ve Palu Kalesi'ni zapt ettikten sonra Kığı Kalesi'ne gelir. Kale çok sağlamdır ve içinde asker çoktur. Halit Bin Velid de Müslüman olan bir rahibin verdiği bilgiden yararlanarak kurduğu bir planla Talon'u sınırlendirerek onu 1200 atlı askeriyile kaleden çıkarmayı başarır. Talon'un askerleriyle 300 kişilik İslam askeri Temuran (Bağlarpınarı)

civarında savaşmaya başlar. Savaş sırasında Talon öldürülür ve askerleri bozguna uğrattılır. Talon'un karısı Marcános Margrit, Halit Bin Velid'i kaleye davet eder, ardından da Müslüman olur. Ayrıca Erzincan tarihinde bu kalenin Acemlerin akınına da maruz kaldığı rivayet edilir. Kale'ye giren İranlıların halka işkence yaptıkları, evleri yakıp yıktıkları, erkeklerin çoğunu öldürdüklerinden bahsedilmektedir.

KIĞI ÇİÇEKTEPE

KEŞİŞ MAĞARASI

EFSANESİ

Çiçektepe Mağarası, Kiğı ilçesinin Çiçektepe köyünde, Sivri Dağı'nın eteğinde bulunmaktadır. Mağaranın bulunduğu yer oldukça eğimli bir yapıya sahiptir. Keşiş Mağarası olarak da bilenen bu mağara Kiğı'nın çok eski çağlardan beri insan topluluklarına mesken olduğunu göstermektedir. Mağara görüntü olarak gizemli bir yapıya sahiptir.

Yörede anlatılan efsanelere göre, eski zamanlarda bu mağarada Hristiyanlar için büyük bir din adamı olan bir keşiş yaşamaktadır. Keşiş ve yandaşlarının bir tehlike anında mağaradan hiç çıkmadan içindeki gizli yoldan geçerek buradan uzaklaştıkları söylenmektedir. Ayrıca mağaranın yakınında bir kazan altın olduğu ve bu altınların da keşişe ait olduğu söylentiler arasındadır. Bu mağarada iki oda, ata ait bir yer, yemlik ve çocuk beşiği mevcuttur. Yerden 200 metre yükseklikte olan mağaraya nasıl çıktığı hâlâ bilinmemektedir. Mağaranın önündeki mevcut yolun ise zamanında Erzincan'a gitmek için kullanıldığı düşünülmektedir.

Türkülerle Bingöl

HAVAYİDİR DELİ GÖNÜL HAVAYİ

Havayidir deli gönül havayi
Gün doğmadan şavkı tuttu ovaı
Türkmen kızı katarlamış mayayı
Çeker gider yaylasına Bingöl'ün

Bingöl'ün de çevre yanın gezmeli
Kalem alıp yare name yazmalı
Ayağı halkalı burnu hızmalı
Çeker gider yaylasına Bingöl'ün

Kargı kamışına benzer parmağın
Gümüş sedefe de benzer tırnağın
İğdeli geçitten akar ırmağın
Çeker gider yaylasına Bingöl'ün

Beni Mecnun etti o kaşı kara
Yarım var kendine bir derman ara
Güzeli ararsan Urum'da ara
Kopar gider yaylasına Bingöl'ün

KARTAL OYUNU

EFSANESİ

Bingöl'ün folklorunda simge olan kartal oyunu ile ilgili anlatılan birçok hikâye ve efsane bulunmaktadır. Bu hikâyelerden en yaygını şöyledir:

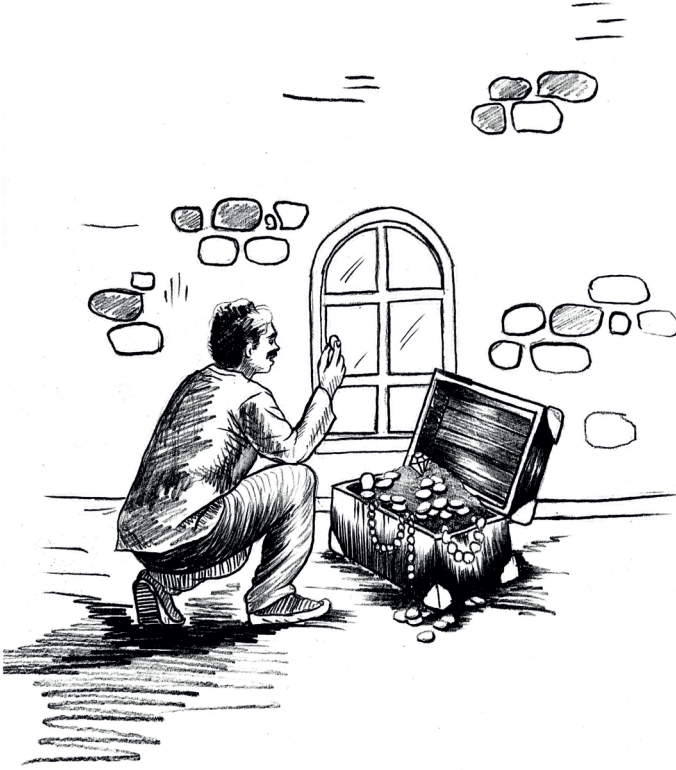
Eskiden Bingöl'e bağlı köylerin birinde sağır ve dilsiz bir çoban yaşamaktadır. Bu çoban hâli vakti yerinde zengin bir ağanın çobanıdır. Ağa bir gün sürüye yeni doğmuş güzel bir kuzu getirir. Çoban kuzuyu da sürüye katar, birlikte bir gün, üç gün, beş gün gidip gelirler. Bir öğlen vakti sıcaklığın etkisiyle çoban uyuyakalır. Fırsattan istifade kartallar yavru kuzuyu kapar ve bir kayalıkta kuzuyu kayaya vurup parçalar. Sağır ve dilsiz olan çoban o anda uyanır. Uzaktan kartalların kuzuyu parçaladığını çaresizlik içinde seyreder. Çoban çaresiz sürüyü geri getirince ağa çok sevdiği kuzusunu sürüde göremez. Sağır ve dilsiz çobana kuzusunun nerede olduğunu sorar. Çoban jest ve mimikleriyle kartalların geldiğini, yavruyu götürdüğünü ve karşı kayalıklarda parçaladığını anlatmaya çalışır. Çobanın olanları anlatmak için yaptığı hareketleri ağa çok sever ve herkese anlatır, gösterir. Böylece bu anlatış ve hareketler bir folklor oyunu olarak, davul zurna eşliğinde oynanmaya başlar.

KRAL KIZI

KALESİ

EFSANESİ

Kral Kızı Kalesi, Genç ilçesinin yaklaşık 2-3 kilometre doğusunda bir tepe üzerine kurulmuştur. Kalenin ismi kaynaklarda "Dara Hini" ve "Dare Hindir Kelie" olarak geçmektedir.

Yöre halkı ise kaleyi “Dara Hindir Kella”, yani “Dara'nın Çeşmesi” olarak isimlendirmektedir. Kaleye “Genç Kalesi” de denilmektedir ve Genç ilçesi adını bu kaleden almıştır. Efsaneye göre, kaleyi Pers Hükümdarı Dara M.Ö. 7. yüzyılda kızı için yaptırmıştır. Bir kaynakta da kaleyi Akkoyunlu Uzun Hasan'ın Trabzon Rum İmparatoru'nun kızı Despina (ya da Theodora) ile evlendiğinde onun için yaptırdığı söylenmektedir. Dört tarafı çayla çevrili olan kalenin yalnızca doğusunda bir geçit bulunmaktadır. Günümüzde yapı olarak birkaç duvar ve taş yığını kalmıştır.

Kaleyle ilgili yörede anlatılan bir efsaneye göre, eski tarihlerde yöre halkından meşhur Sofi Selim ineğini kaybeder. Aramaları sonuç vermeyince umudunu keserek köyüne döner fakat içi bir türlü rahat etmeyen Sofi Selim tekrar aramaya koyulur. Kral Kızı Kalesi'nin bulunduğu kocaman ve gür meşelerle kaplı tepeye tırmanmaya başlar. Tepenin başına vardığında karşısında tüm güzelliğiyle kaleyi görür. Nice açıkgözlerin açmak için uğraştığı kale kapısı ise ardına kadar açıktır. İneği de hemen kalenin dibine çökmüş, geniş getirerek oturur. Sofi Selim hemen kaleden içeri dalar. Odalardan birinin içinde çil çil sarı altın bulur. Ceplerini, koynunu altınlarla doldurarak hemen kaçmak ister. Fakat bir de ne görsün! Kale kapısı kendiliğinden kapanmıştır. İnek bir şeyler anlatmak istercesine başını sallar. Sofi Selim tüm kerametini altınlarda olduğunu anlar.

Altınları götürüp yerine koymak ister ancak bir türlü eli varmaz. Zoraki altınları yerine koyar fakat bir tek altını dilinin altına saklayarak kapıya yönelir. Kapı yine kapalıdır. Çaresiz dilinin altındaki de götürüp yerine bırakır. Bunun üzerine kapı açılır ve Sofi Selim ineğini önüne katarak altınları düşüne düşüne köyüne döner.

KAYNAKÇA

Seyahatname, Evliya Çelebi
101 Anadolu Efsanesi, Saim Sakaoğlu
Bingöl Efsaneleri (Tez Çalışması), Recai BAZANCIR

FIRAT'IN BİNGÖL EFSANELERİ

www.firatikesfet.com

GO Bingöl

